

Notatka z ogólnopolskiej konferencji „Krajobraz w nauce, praktyce i edukacji”, która odbyła się w dniach 19–20 października 2023 r. w Gdańsku

Ewa Baranowska, Marta Pankowska

Przedstawiciele MBPR w Warszawie Oddział Terenowy w Płocku w październiku 2023 r. uczestniczyli w konferencji pn. „Krajobraz w nauce, praktyce i edukacji” zorganizowanej na Uniwersytecie Gdańskim w Gdańsku przez Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego oraz Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Gdańskiego w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Krajobrazu.

Udział w konferencji miał na celu poszerzenie wiedzy na temat doświadczeń samorządów lokalnych, środowiska naukowego i stowarzyszeń w zakresie potrzeb ochrony i zrównoważonego kształtowania krajobrazu. Podczas wydarzenia podejmowano tematy dotyczące, m.in. ładu przestrzennego, presji inwestycyjnej i chaosu wizualnego wpływającego na przestrzeń, jak również podejścia partycypacyjnego angażującego lokalne społeczności oraz edukacji krajobrazowej. Konferencji towarzyszyła wystawa poświęcona krajobrazom priorytetowym wyznaczonym w ramach audytu krajobrazowego województwa pomorskiego.

Pierwsza część spotkania była poświęcona zagadnieniom krajobrazowym w praktyce i dotyczyła doświadczeń przedstawicieli samorządów Sopotu, Władysławowa i Zakopanego oraz wyzwań związanych z transformacją przestrzeni, m.in. w kontekście reformy systemu planowania przestrzennego. Podkreślono, że pomimo znacznego pokrycia obszaru wymienionych gmin przez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (od 85% do niemal 100%) nadal występują problemy wynikające zarówno z zaszczości historycznych, jak i związane z wydawaniem decyzji o warunkach zabudowy czy tzw. patodeweloperki. Wskazano na potrzebę ochrony przyrody i krajobrazu miast, m.in. poprzez tzw. uchwały krajobrazowe. Zarekomendowano również, że w każdej gminie powinien znajdować się architekt miejski, który sprawowałby nadzór nad kreowaniem miejskich przestrzeni.

Podczas debaty z udziałem prelegentów, podsumowującej pierwszą część spotkania, jednogłośnie podkreślono potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego składającego się na główny komponent rozwoju gospodarczego reprezentowanych gmin i stanowiący o ich funkcji turystycznej.

Odniesiono się do turystycznego charakteru gmin w kontekście gospodarki mieszkaniowej, z którą związana jest olbrzymia presja deweloperów ukierunkowanych na rozwój mieszkań małometrażowych, przeznaczonych do wynajmu głównie dla turystów, jak również bardzo wysokimi cenami nieruchomości, na zakup których nie stać mieszkańców miast, w tym rodzin z dziećmi stanowiących o potencjale społecznym obszaru. Podkreślono również ważną rolę strategii rozwoju gmin w zakresie kształtowania przestrzeni i ochrony krajobrazu, jako dokumentu mającego realny wpływ na rozwój gmin. Przedstawiono przykłady dobrych praktyk dbałości o krajobraz, m.in. stosowanych w Sopocie, tj. narzędzia w postaci portalu mapowego (Mapa Koron Drzew), zastosowanego działania służącego odtwarzaniu historycznych alei drzew czy istniejącego stanowiska plastyka miejskiego w urzędzie.

Odniesiono się również do trudnych doświadczeń w tym, w kontekście procedowania uchwały krajobrazowej dla Zakopanego, jak również przykładów nie przestrzegania przez przedsiębiorców zapisów uchwały ustanawiającej „Park Kulturowy obszaru ulicy Krupówki”.

Przedmiotem dyskusji były również narzędzia kształtowania i zarządzania przestrzenią, rozpoczynając od formalnych, tj. uchwała krajobrazowa, poprzez procesy rewitalizacji, dialog terytorialny stanowiący przestrzeń rozmowy z gminami, po inicjatywy oddolne oraz działania edukacyjne i popularyzatorskie.

Podkreślono, że uchwała krajobrazowa stanowi kompromis pomiędzy interesem ekonomicznym podmiotów, a interesem ogółu wynikającym z potrzeby i konieczności ochrony walorów krajobrazu i utrzymaniem ładu wizualnego w przestrzeni publicznej. Omówiono przykładowy zakres uchwały krajobrazowej dla gminy miejskiej zlokalizowanej w aglomeracji trójmiejskiej, wskazując na konieczność dostosowania zapisów do zróżnicowanych uwarunkowań przyrodniczo-krajobrazowych i struktur funkcjonalno-przestrzennych obszarów gmin i miast. Szczególną uwagę zwrócono na potrzebę podnoszenia świadomości społecznej i wrażliwości krajobrazowej społeczeństwa.

W kontekście procesów rewitalizacji omówiono ideę „miasta bliskiego”, mającą na celu wykorzystanie potencjałów miasta kompaktowego i utworzenie przestrzeni umożliwiającej samorealizację w bezpośrednim sąsiedztwie miejsca zamieszkania. Wskazano na konieczność wdrażania mechanizmów włączenia społecznego, dzięki którym poprawie ulegną, m.in. komfort życia i samodzielność osób starszych, samotnych, z niepełnosprawnościami i zależnych. Jednocześnie jako przykład przedstawiono rewitalizację nadrzecznych bulwarów rzeki Słupi i jej wpływ na ożywienie strefy śródmiejskiej miasta Słupska.

Przedstawiono również projekt badawczo-wdrożeniowy „Laboratorium Regionów” realizowany przez Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki oraz Politechnikę Warszawską i Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, którego głównym celem jest zwiększanie świadomości i wiedzy na temat dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego danego regionu oraz budowanie potencjału miejsca na podstawie tożsamości regionalnej i lokalnej. Głównym produktem projektu ma być „narzędziownik regionów” – stanowiący narzędzie partycypacji obywatelskiej i pozwalający, m.in. na wspomaganie

tworzenia przez samorzady lokalne planów ogólnych, stref planistycznych i gminnych standardów urbanistycznych.

Podczas debaty podkreślono kluczowy wpływ działań edukacyjnych wśród społeczności lokalnych umożliwiających zrozumienie zmian zachodzących w przestrzeni oraz podkreślających konieczność ochrony walorów krajobrazowych i tożsamości kulturowej danego obszaru. W kwestii zmiany ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, wskazano na zbyt krótki termin opracowania planów ogólnych, realizacji kamieni milowych i wydatkowania środków z Krajowego Planu Odbudowy.

Znaczna część konferencji poświęcona została edukacji krajobrazowej i zagadnieniu krajobrazu jako przedmiotu zainteresowania wielu dziedzin i dyscyplin nauki – od geografii, architektury i urbanistyki, przez architekturę krajobrazu, gospodarkę przestrzenną i sztuki piękne, aż po nauki medyczne. Podkreślono ważną rolę współpracy praktyków z Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego ze środowiskiem naukowym Uniwersytetu Gdańskiego, w kontekście m.in. działań promocyjnych i edukacyjnych, jak i innymi gdańskimi uczelniami, w tym, w ramach instrumentu Pomorska Akademia Planowania Przestrzeni Publicznej, celem której jest systemowe wsparcie samorządów lokalnych w działaniach podnoszących jakość, funkcjonalność i estetykę przestrzeni publicznych w województwie pomorskim.

Przedmiotem szerokiej debaty wśród wszystkich panelistów była potrzeba zmian w zakresie kształcenia o przestrzeni publicznej i krajobrazie już na poziomie szkół podstawowych. Pod dyskusję poddano potrzebę holistycznego podejścia do kształcenia o przestrzeni, jednak większość prelegentów podeszła do tego pomysłu sceptycznie wskazując jednocześnie na potrzebę kształcenia eksperckiego i podejmowanie szerszej współpracy w ramach różnych specjalizacji, jak również partycypacji społecznej. Podjęto temat dotyczący potrzeby zwrotu ku planowaniu na podstawie danych z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych i odejściu od systemu planowania przestrzennego skoncentrowanego na rozwoju przestrzennym, a skupienie się na rozwoju funkcjonalnym. Podkreślono, że krajobraz jest nie tylko walorem estetycznym stanowiącym zasób rozwojowy, ale staje się przedmiotem badań w kontekście przestrzeni do życia, która powinna być kształtowana z poszanowaniem potrzeb wszystkich jej użytkowników i przy ich współudziale. Często jest jednak przedmiotem presji inwestycyjnej, realizowanej wbrew oczekiwaniom społecznym.

Wskazano na potrzebę rozwijania kompetencji ukierunkowanych na ochronę dorobku poprzednich pokoleń oraz kompetencji mających na celu tworzenie dziedzictwa dla następnych pokoleń, jak również umiejętności krytycznego, kreatywnego i kompleksowego myślenia. Omówiono przykłady włączania w edukację krajobrazową, w tym w kontekście ochrony krajobrazu kulturowego, m.in. poprzez warsztaty traktujące o lokalnej architekturze i tradycji czy wdrażanie innowacji pedagogicznych w szkołach, np. interaktywne mapy umożliwiające kształtowanie przestrzeni już na poziomie szkół podstawowych. Podkreślono istotną rolę włączania działań artystycznych, np. sztuki i designu, w projektowanie przestrzeni lokalnych jako elementów procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów.

Część spotkania dotyczyła audytu krajobrazowego województwa zachodniopomorskiego, podczas której przybliżono metodykę jego opracowania zgodnie z Rozporządzeniem w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych¹. Omówiono m.in. proces identyfikacji i klasyfikacji krajobrazów oraz sposób ich oceny z zastosowaniem tzw. metody eksperckiej poprzez zaproponowanie dodatkowych wskaźników lepiej obrazujących, zdaniem autorów, specyfikę obszaru (np. obiekty geomorfologiczne, wskaźnik urzeźbienia terenu czy wskaźnik rozwinięcia linii brzegowej). Przedstawiono przykłady wytypowanych krajobrazów priorytetowych, sposób analizy zagrożeń dla zachowania wartości krajobrazu, w tym związanych z chaosem przestrzennym i wizualnym wywołanym przez reklamy, jak również katalog lokalnych form architektonicznych oraz podejście do formułowania szczegółowych wniosków i rekomendacji wprowadzających ograniczenia, nakazy i zakazy na obszarach gmin znajdujących się w granicach krajobrazów priorytetowych.

Podczas spotkania zaprezentowano również proces tzw. analizy widoczności wykonanej na potrzeby audytu krajobrazowego województwa pomorskiego przy wykorzystaniu narzędzi GIS, co posłużyło do wskazania zasięgu i intensywności wizualnego oddziaływania, m.in. dominant krajobrazowych czy rozległości panoram widokowych.

Głównym przesłaniem z prowadzonych podczas konferencji dyskusji jest potrzeba zmian w kontekście kształcenia o przestrzeni publicznej i krajobrazie jako dobru wspólnym oraz współpracy pomiędzy praktykami, w tym planistami, urbanistami, architektami, administracją publiczną a środowiskiem naukowym. Podstawową i główną jednocześnie rolę, w ochronie walorów krajobrazowych, spełniają narzędzia formalne. W ramach planowania przestrzennego są to m.in. plany miejscowe, plany rewitalizacji, a także plan zagospodarowania przestrzennego województwa, natomiast w ramach ochrony prawnej w postaci form ochrony przyrody i zabytków są to m.in. parki krajobrazowe czy parki kulturowe. Narzędziami przeznaczonymi do ochrony krajobrazu, wynikającymi z tzw. ustawy krajobrazowej, są uchwały krajobrazowe i audyt krajobrazowy. Czynnikiem koniecznym i niezbędnym jest edukacja i partycypacja społeczna na każdym poziomie nauczania i zarządzania.

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (Dz.U. 2019 poz. 394), zmienione z dniem 19 października 2022 r. (Dz.U. 2022 poz. 2308).

Ewa Baranowska, Marta Pankowska

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Oddział Terenowy w Płocku /

Mazovian Office of Regional Planning in Warsaw, Branch Office in Plock

e-mail: ebaranowska@mbpr.pl, mpankowska@mbpr.pl

cytacja:

Baranowska E., Pankowska M., 2023, *Notatka z ogólnopolskiej konferencji „Krajobraz w nauce, praktyce i edukacji”, która odbyła się w dniach 19–20 października 2023 r. w Gdańsku*, MAZOWSZE Studia Regionalne, 47, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa, s. 115–118, <https://www.doi.org/10.21858/msr.47.07>

**MAZOWIECKIE BIURO
PLANOWANIA REGIONALNEGO
W WARSZAWIE** ©